

A POZSONY MEGYEI FELSŐSZELI HELYNEVEI

Galántától 7 kilométerre délre -- Taksonyt elhagyva --
F e l s ő s z e l i /a helyi kiejtésben: Fősőszeli/ a legközelebbi község. Lakóinak száma a negyvenes években mintegy 4500 lélek, mind magyar nemzetiségű. Felekezeti megoszlásuk: kb. 55 % evangélikus, kb. 45 % római katolikus. Volt még 120--150 zsidó is a faluban és nagyjából hasonló számú cigány. A község területe 6881 katasztrális hold. Ez nagyrészt szántó, de jelentős volt a rét- és legelőterülete, azonkívül a Kis-Duna mellékén erdők is tartoztak a faluhoz. A vidék tipikus kis-alföldi síkság, kisebb folyókkal szabdalva. A települést a Dudvág szeli ketté, melybe a Galántát és Taksonyt érintő Sárd torkollik a déli faluvégen. 1945-ben közigazgatásilag Felsőszelihez tartozott: Dögös /major/, Körtvélyes /major/, Sziget /major/, Búzarév /puszta/, Alsórét /major/. A szomszédos községek: északról Taksony, nyugatról Hidaskürt, Vezekény, Tallós, délről Alsószeli, keletről Deáki.

"Felső-Szeli a Kis Alföldön, vagy Mátyusföldön van. Ez a vidék réges-régen tenger volt. Mikor szárazföld lett, különféle népek éltek rajta. Hajdan a kelták laktak itt, azután a kvádok és markomannok. A dunántúli rész, Pannonia név alatt a maiaké volt. A kvádok és markomannok után a hunok, avarok és utoljára a magyarok következtek. Ez a vidék Mátyusföldének neveztetik a hajdani zsarnok Úr: Trencsényi Csák Máté után, a kivel alig birt az akkori magyar király: Róbert Károly." /Endreffy János: Adatok a felső-szeli evangy. egyház történetéhez. Felső-Szeli, 1910. Első Galántai Könyvnyomda és Papírraktár, Galánta./

A környező falvakhoz hasonlóan Felsőszelinek is hosszú történeti múltja van. Erről tanúskodnak a honfoglalás- és népvándorláskori leletek. A korabeli okiratok is gyakran említik: az egyik pl. II. Géza idejéből /1158./ származik, a másik II. Endre korából /1217./. A község neve Z e l e, S c e l e

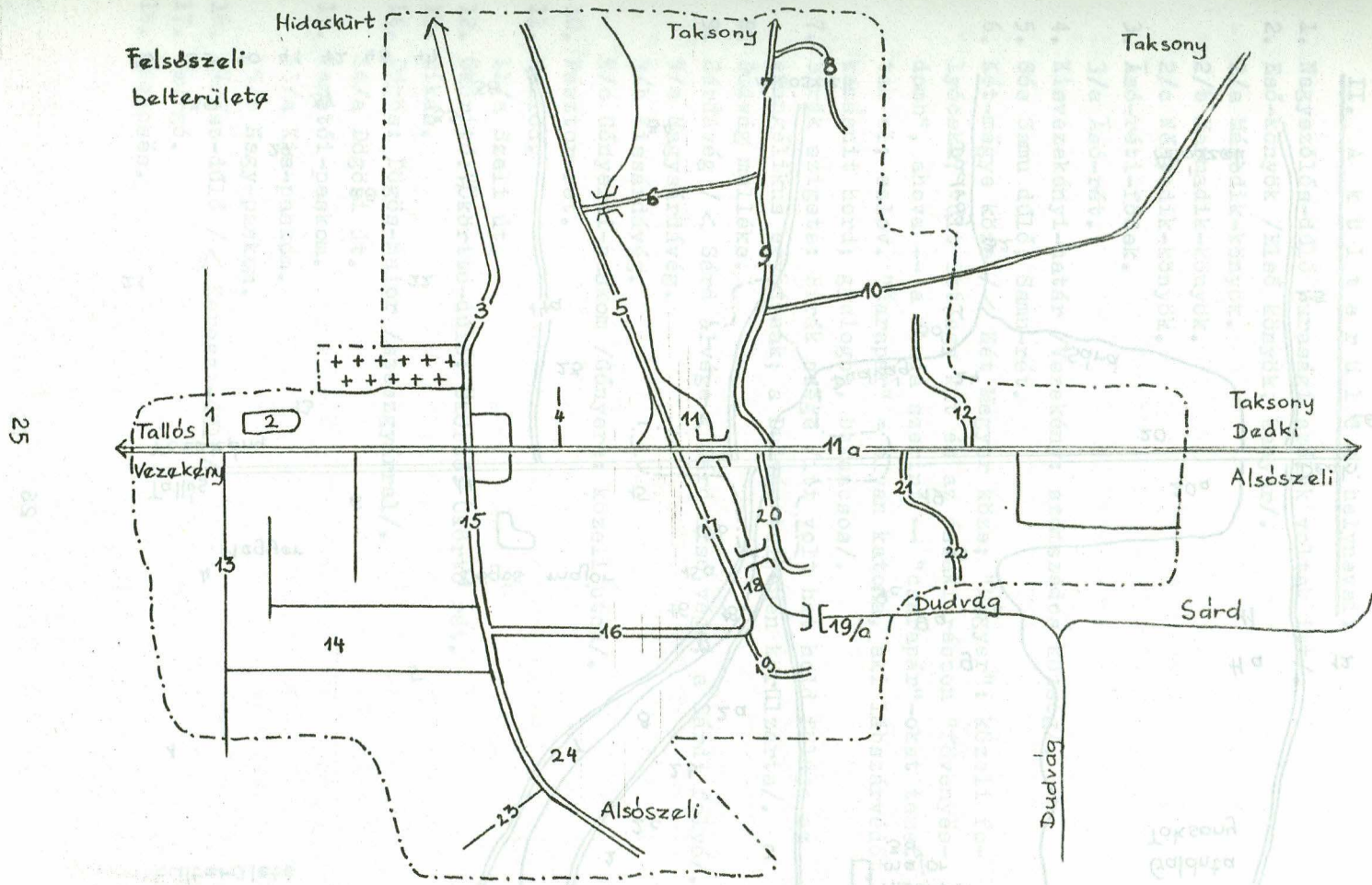
alakokban fordul elő ezekben az iratokban, egy pápai tizedlistában pedig S i l i formában. 1324-ben Z y l i Konrád a földbirtokosa. A S z e l i család kezéből a C s o r b a - nemzetségnek jut a falu, majd egyik felét a S a á g h i D e á k család, a másik felét az I l l é s h á z i család kapja meg. 1553-ban B á t h o r i András és a b o r o s - t y á n k ő i uradalom a birtokosa. Két temploma van a községnek: az 1775-ben épült /harmadik/ római katolikus, amely az 1401-es /első/ templomnak a helyén áll /és a reformáció idején: evangélikus/, továbbá: az 1786-ban emelt evangélikus, amelynek a tornyát csak 1856-ban húzták föl. Volt még egy zsidó imaház is a Főszeg-nek nevezett utcában /a zsidó iskolával közös udvarban/. /A visszatért Felvidék. Budapest, 1939. Mah Ottó és Tsa "Rákóczi" Könyvkiadóvállalata./

A mellékelt térképábrák figyelembevételével bemutatom Felsőszeli belterületének és külterületének helyneveit /esetenként némi magyarázattal/. Az adatok az 1945-ös állapotokat tükrözik, és az ezután következő évtizedekben emlékezetből gyűjtöttem össze azokat. A községet és a határát viszonylag jól ismerem. A megnevezéseket a Felsőszeliben született édesanyammal, nagybátyámmal és több onnan származó rokonnal ellenőriztettem.

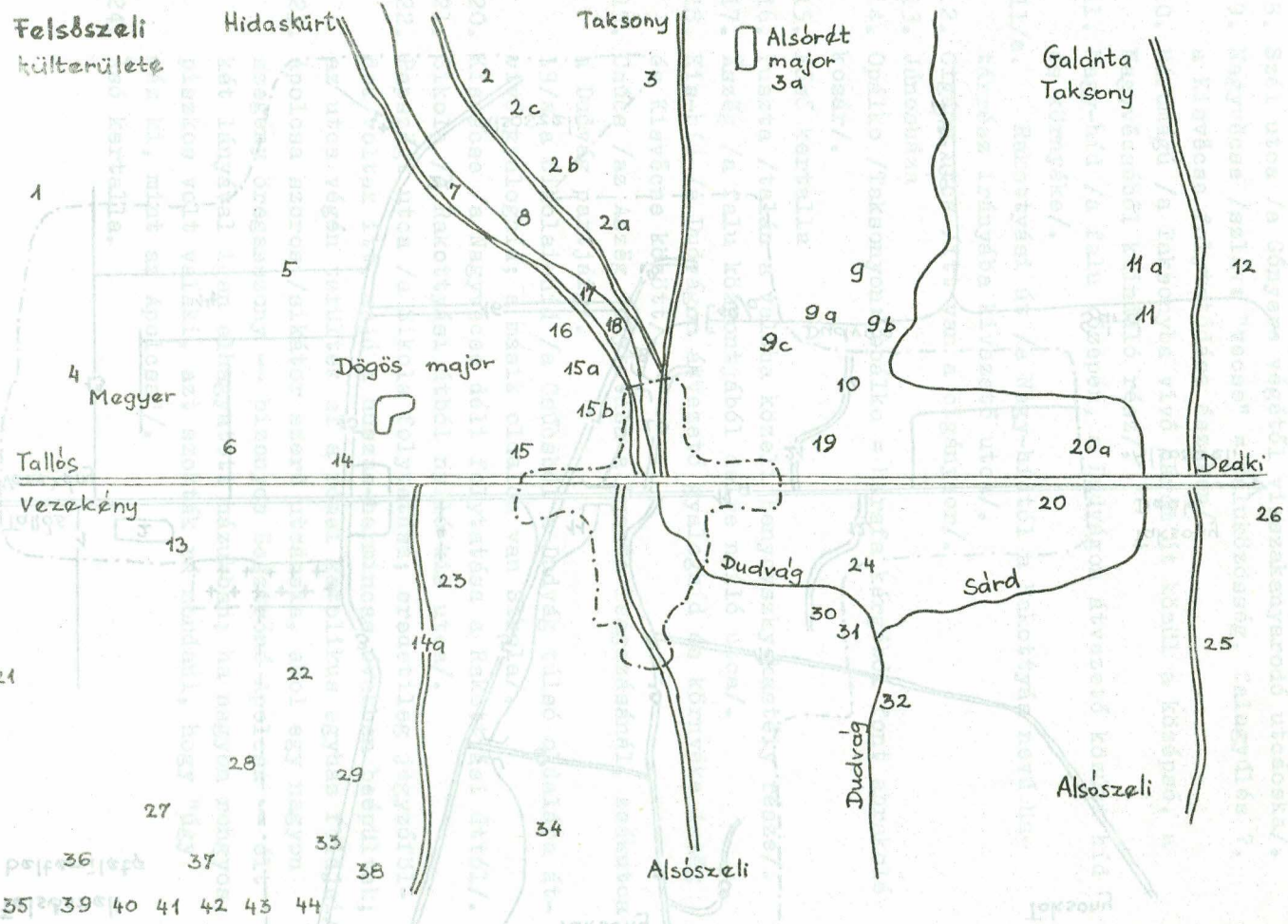
I. A b e l t e r ü l e t h e l y n e v e i :

1. Dögösi utca /a Dögös-major felé vezető utca/.
2. Nagypálé; Nagypálé tó /< Nagy Pál tava; a tó és a dögösi szeszgyár között volt az evangélikus egyház 26 hold földje/.
3. Temető utca /a ma is használatos temetőről/.
4. Sár utca /rövid, sáros zsákutca/.
5. Főszög /a falu központjából északra nyíló utca/.
6. Várhá-híd: Várhán-híd /régebben fából, majd betonból épített gyalogátkelő híd a Dudvágon, Főszög és Nagyvecse, valamint Gönyere között/.
7. Gönyere /Göny ere, vize ?, a Nagyvecse északi folytatása/.

8. Szél utca /a Gőnyere végétől visszakanyarodó utcácska/.
9. Nagyvécse /szláv: "vecse" = faluközösség, falugyűlés ?, a Kisvécse folytatódása északon/.
10. Háromágú /a Taksonyba vivő három út közül a középső, a Nagyvécseből kiinduló rész/.
11. Nagy-híd /a falu közepén, a Dudvágon átvezető közúti híd és környéke/.
- 11/a. Rakottyási út /a Nagy-hídtól a Rakottyás nevű hátrész irányába kivezető utca/.
12. Cigány utca /itt van a cigánysor/.
13. Jánosháza
14. Opálko /Taksonyon: opálko = hársfa kérgéből font abrakoló kosár/.
15. Főső kertalla
16. Puszta /talán a valaha közeli Benyovszky-kastély része/.
17. Aszög /a falu központjából délre nyíló utca/.
18. Kis-híd /a Dudvágon átvezető gyaloghíd és környéke Aszög és Kisvécse között/.
19. Csűcs /az Aszög folytatása a Puszta leágazásánál, zsákutca a Dudvág partjáig/.
- 19/a a Sikolai-híd /a Csűcsből a Dudvág túlsó oldalára át-
vivő gyaloghíd; a másik oldalon van Sikola/.
20. Kisvécse /a Nagyvécse déli folytatása a Rakottyási úttól/.
21. Sikola /a Rakottyási útból nyíló kis utca/.
22. Papszégi utca /a Sikola folytatása; eredetileg jegyzőföldek voltak itt, majd a húszas-harmincas években beépültek; az utca végén terültek el a római katolikus egyház földjei/.
23. Apolcsa szoros /sikátor szerű utcácska, ahol egy nagyon szegény öregasszony -- bizonyos Besztróné Apolcsa -- élt két lányával igen elhagyatott házukban; ha nagyon rongyos, piszkos volt valaki, azt szokták rá mondani, hogy "úgy néz ki, mint az Apolcsa"/.
24. Asó kertalla.

26
25

II. A k ü l t e r ü l e t helynevei:

1. Nagyszőlős-dűlő /urasági szőlők voltak itt/.
2. Első-könyök /Első könyök, kanyar/.
 - 2/a Második-könyök.
 - 2/b Harmadik-könyök.
 - 2/c Negyedik-könyök.
3. Ásó-réti-fődek.
 - 3/a Ásó-rét.
4. Kisvezekényi-határ /Vezekény: szomszédos község/.
5. Sós Samu dűlő; Samu-rét.
6. Két-mégye köze / < Két Megyer köze; "Megyer": közeli folyócska; volt itt egy kút és az északi részen "fövenyésdomb", ahova -- a monda szerint -- "csarapár"-okat temettek el; szlov. "čarapár" = olyan katona, aki lábszárvédőt, kamásnit hord; gyalogos, bakancsos/.
7. Bírák szigete: Bírák szége /itt volt hat hold földje az evangélikus egyháznak; a Dudvág teljesen körülzárta/.
8. Dudvág melléke.
9. Sárdávég / < Sárd alvége < Sárd alsó vége; a Sárd: folyó/.
 - 9/a Nagysárdávég.
 - 9/b KISSÁRDÁVÉG.
 - 9/c Gőnyerei-paskom /Gőnyere: közeli utca/.
10. Pásztor-rét.
11. Hallód.
 - 11/a Szeli út.
12. Ökörítő: Ökörítő-dűlő: Ökörtó: Ökörtó rét.
13. Bikás.
14. Dögös: Dögös-major /szeszgyárral/.
 - 14/a Dögösi út.
15. Temetői-paskom.
 - 15/a Kis-paskom.
 - 15/b Nagy-paskom.
16. Kérész-dűlő / < Kereszt-dűlő/.
17. Curgó.
18. Kövecses.

19. Borjúk mezeje.
20. Kendérgyár /a negyvenes évek elején létesített kenderfeldolgozó üzemről/.
20/a Rakottyás /folyókanyarban; a Sárd menti rekettyések-ről/.
21. Buzaré / < Búzarév; régen malom volt itt a Feketevízen/.
22. Benyócki-fődek /a Benyovszky családnak kastélya volt Aszéken, a Csúccsel szemben, Soós Gáspár és Dömötör Gáspár telke között; a kastélyt a húszas évek elején szedték szét; 1945-ben még kert volt a kastély helyén/.
23. Vágóhídi-paskom /a közeli községi vágóhídról/.
24. Pap szége /itt voltak a római katolikus egyház földjei/.
25. Úr fölgye; Úr-földi-dűlő.
26. Diáki út /a Deáki községbe menő út környéke/.
27. Erdőszög.
28. Háromszög.
29. Zsellér-főd; Útmelléki-paskom.
30. Malomkert /a Papszegi utca és a Pap szége között; valószínűleg régi vízimalomról/.
31. Forgó /a Dudvág és a Sárd összefolyásánál/.
32. Tilos.
33. Tag.
34. Kandija.
35. Sziget; Szigeti-major /6--8 kilométerre a falutól délre, a Kis-Duna és a Feketevíz felé/.
36. Ekecs akla / < Ekecs akla < Ekecs akolja; Ekecs: falu a Csallóközben, a Kis-Duna túloldalán/.
37. Duna melléke /4--5 kilométerre a falutól délre; a Kis-Duna és a Feketevíz melléke/.
38. Körtélés; Körtélés-major / < Körtvélyes major; a falutól délre-délkeletre 3--4 kilométerre, szeszgyárral/.
39. Úrföldi-major.
40. Kis-réti-dűlő.
41. Üregréti; Üregréti-dűlő.
42. Orbán. /Ez utóbbi négy határrész az ún. Dunamellékén; a

Kis-Duna és a Feketevíz határolta területeken van, a falutól 4--6 kilométerre délre./

43. Csongrádi-árok /hosszú, terjedelmes ásott árok, szintén a Dunamellékén/.

44. Kolozs ere /a Csongrádi árok egy része/.

Felsőszelít sem kerülhette el az 1947-ben megindult lakosságcsere. A faluba a magyarországi Tótkomlós községből áttelepültek kerültek, a Felsőszeliből kitelepítetteket Tolnába /Belecska, Udvari, Kaposszekcső, Csikóstöttös, Sásd/, Baranyába /Pécs, Püspöklak, Erzsébet/, Csongrádba /Ambrózfalva, Nagymágocs/ kényszerítették. A község lakosságának így mintegy 50--60 %-a került Magyarországra 1947-ben. Az eredeti magyar lakosság létszámának illetően való erős megcsappanása, az ottani gazdálkodási mód megváltozása a földrajzi nevek sorsát is megpecsételte Felsőszeliben: az évszázadokig szinte változatlan nyelvi közösségben használt fogalmak jórészt elvesztették értetődő, megtartó talajukat, fennmaradásuk már csak esetleges, amennyiben a faluban visszamaradt őslakoságnak még szüksége van rájuk /netán ha átvették a betelepültek, hiszen magyarul jól tudtak/, vagy az onnan kitelepítettek lassan kihaló nemzedéke új hazájában is őrzi még egy darabig a szavakat megtartó emlékezetében.

NÉMETH ZOLTÁN

A TANYANEVEKRŐL

Több alföldi tanyás megyében folyik jelenleg a földrajzinév-gyűjtemények ellenőrzése, ill. a kézirat előkészítése /a cédulázás/. A legnagyobb tanyás megyében, Bács-Kiskunban az összegyűjtött névanyag nagyobb része t a n y a n é v: kevés kivétellel személynév és a tanya szó összetétele.